

مبانی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران

■ طاهره رضائی^۱

کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

■ مبانی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران:

مجموعه مقالات اولین همایش کتابداری و اطلاع‌رسانی

پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی (۲۲ - ۲۳

آذر ۱۳۸۵)؛ رئیس همایش: یوسف پورخوشبخت؛ دبیر

همایش: فاطمه پازوکی؛ دبیر علمی کیانوش رشیدی و

ابوذر رضائی، تهران: کتابدار، ۱۳۸۸، ۴۲۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۸۹-۲۴-۸

خود در جامعه. برگزاری چنین همایش‌هایی می‌تواند نقش مؤثری در آشنایی دانشجویان این رشته که شناخت دقیقی از حرفه خود ندارند، داشته باشد. مخاطبان این رشته می‌توانند با حضور در این همایش‌ها با افق‌های جدید این حرفه آشنا شوند و جایگاه خود را در امر اطلاع‌رسانی بهتر بشناسند.

برگزاری اولین همایش کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی که با موضوع «مبانی حرفه کتابداری» در سال ۱۳۸۵ برگزار شد، تلاشی بود برای آشنا کردن جامعه کتابداری با وظایف و نقش‌های پیش‌روی این حرفه. حاصل این همایش در کتاب مبانی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران گردآوری و به چاپ رسیده است.

مقالات کتاب در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول به مقالات ارائه‌شده به صورت شفاهی اختصاص دارد. در این بخش ۱۵ مقاله ارائه شده است. در بخش دوم که مقالات پذیرفته‌شده برای چاپ در مجموعه مقالات را در برمی‌گیرد، ۱۲ مقاله ارائه شده است. بیشتر مقالات را دانشجویان مقطع دکتری و کارشناسی این رشته نوشته‌اند. مقالات کتاب، حوزه‌های مختلف حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی را در برمی‌گیرد. در ادامه، ابتدا مقالات بخش اول و سپس مقالات بخش دوم به اجمال معرفی می‌شوند.

علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هم اکنون مرحله سریع‌تری از تحول و انتقال را از سر می‌گذرانند. این تحول و انتقال نیازمند نگاه هوشمندانه‌ای است که نقش، جایگاه، شأن، منزلت و وظیفه اطلاع‌رسانان و کتابداران را در جهان امروز و در جامعه ما که عمیقاً خواستار پیشرفت است و آرزومند باز یافتن مقام به حق خود در میان دیگر تمدن‌ها و فرهنگ‌های جهان به درستی تعریف و بلکه بازتعریف کند. (آذرنگ، ۱۳۸۲، ص ۷۲).

با گسترش روزافزون حجم اطلاعات و اشکال مختلف منابع اطلاعاتی، نقش کتابخانه‌ها و کتابداری بیشتر از گذشته اهمیت پیدا کرده است. کتابداری با مسائل گوناگونی مانند تحول در انواع کتابخانه‌ها و تغییر در ساختار و نقش آنها مانند کتابخانه‌های دیجیتال، مجازی و ... ورود فناوری‌های اطلاعاتی به کتابخانه‌ها و تأثیر آنها بر نقش کتابداران و خدمات کتابداری، ورود موضوعات جدید در این رشته مانند سواد اطلاعاتی و جایگاه کتابداری در این حوزه، مباحثی همچون وب‌سنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتاب‌سنجی، اینترنت و تأثیر آن بر دسترسی به اطلاعات و مسائلی دیگر روبه‌روست. ورود هر کدام از آنها در دنیای کتابداری تحولاتی را در تعریف، جایگاه و نقش این حرفه ایجاد کرده است.

برگزاری سمینارها، همایش‌ها و نشست‌ها توسط جامعه کتابداری گامی است برای آشنایی هرچه بیشتر مخاطبان این حرفه با نقش

از قبیل ارزش وجودی کتابداری نسبت به دیگر علوم چقدر است؟ اهداف اصلی کتابداری و کتابخانه‌ها کدامند؟ ابعاد علمی و نظری این حوزه کجاست؟

– مسائل و محورهای اساسی پژوهش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی. مسائلی از قبیل چگونه افراد با اطلاعات مرتبط می‌شوند و به جست‌وجوی آن می‌پردازند و از آن استفاده می‌کنند؟ ویژگی‌ها و قوانین جهان اطلاعات مضبوط کدام‌هاست؟

– نگرانی‌های اساسی و مشکلات. مشکلات متأثر از عوامل محیطی، اجتماعی، دگرگونی اوضاع اقتصادی؛ مشکلات دیگر حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی که کتابداری را نیز تحت تأثیر قرار داده است؛ مشکلات سیستمی؛ نگرانی درباره بازار کار و ...

– سؤالات عامیانه. دو سؤال در این بخش مطرح شده است: اینکه کتابداری علم است یا فن و یا هنر؟ سؤال دوم درباره نام رشته است.

۵. کتابداری، حرفه‌ای مبتلابه فقر نظری: نگرشی بر ضرورت آگاهی متخصصان علم اطلاعات از بنیادهای نظری علم ارتباطات

نویسنده یکی از اساسی‌ترین ضعف‌های این حرفه را ضعف در پشتوانه‌های نظری – فلسفی می‌داند. از نظر نویسنده فقدان چنین پشتوانه‌ای به بحران هویت حرفه‌ای کتابداران انجامیده است. پیشنهاد مؤلف اولویت‌بخشی و استفاده از مبانی نظری علوم مرتبط‌تری چون ارتباطات در کوتاه‌مدت و تلاش برای اصلاح این رابطه یک‌طرفه و تبدیل آن به همکاری تعاملی دوسویه در فضای پژوهشی این رشته و از طرف دیگر افزودن به غنای نظری و اعتبار حرفه کتابداری با انجام پژوهش‌های علمی در میان‌مدت و بلندمدت است. این مقاله از دیدگاه داوران حائز رتبه سوم مقالات همایش شد.

۶. تأثیر و نقش دسترسی آزاد به مجلات و مقالات علمی در مباحث جامعه‌شناسی علم

از نهضت‌های اخیر که در جوامع علمی بسیار مورد توجه بوده، نهضت دسترسی آزاد به اطلاعات است. در این نهضت تلاش می‌شود تا موانع موجود بر سر راه استفاده از اطلاعات برداشته شود و محققان بتوانند بدون هیچ محدودیتی به منابع علمی، به‌ویژه مجلات و مقالات تخصصی حوزه موضوعی خود، دسترسی پیدا کنند. در این مقاله پس از بیان جامعه‌شناسی علم، قشریندی اجتماعی در علم و نظام ارتباطی در علم، به جنبش دسترسی آزاد به اطلاعات اشاره می‌شود. همچنین به‌اختصار سه شکل از منابع علمی دارای دسترسی آزاد در شبکه اینترنت، یعنی چاپ‌های الکترونیکی؛ آرشیوهای دسترسی آزاد و مجلات دسترسی آزاد، معرفی می‌شوند.

۷. وب‌سنجی: پیدایش، گسترش و کاربرد آن در کتابداری و اطلاع‌رسانی

در این مقاله سعی شده است وب‌سنجی تعریف و جایگاه و کاربرد آن در پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی مشخص شود. در این مقاله تاریخچه وب‌سنجی، تعریف آن، تعریف سایبرسنجی، تفاوت‌ها و شباهت‌های وب‌سنجی، کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی و کاربردهای وب‌سنجی تبیین می‌شود.

۱. پیاده‌سازی فناوری‌های اطلاعات در کتابخانه‌ها با استفاده از برنامه جامع فناوری اطلاعات^۲

این مقاله بر آن است تا به محورهای به‌کارگیری و پیاده‌سازی زیرساخت فناوری اطلاعات در کتابخانه‌ها بپردازد. در ادامه نیز برنامه جامع فناوری اطلاعات و نحوه پیاده‌سازی آن در کتابخانه‌ها و مزایای به‌کارگیری آن و مراحل کلی برنامه و دستاوردهای اجرای طرح در یک کتابخانه را بررسی می‌کند.

۲. کتابداری: از ثبات تا انقلابی آرام

این مقاله در پی پاسخ به این سؤال است که آیا کتابداری علم است یا خیر؟ برای پاسخ‌دادن به این سؤال، ابتدا در مقدمه‌ای دیدگاه فلاسفه مبنی بر اینکه کدام حوزه را می‌توان علم نامید، بیان می‌شود. هدف مقاله این است که جایگاه علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را به اثبات برساند. مؤلف تأکید می‌کند که کتابداری نیازمند گسترش است و لازم است با وجود انقلاب ایجادشده در این حوزه بار دیگر مفاهیم

کتابداری نیازمند گسترش است و لازم است با وجود انقلاب ایجادشده در این حوزه بار دیگر مفاهیم و دیدگاه‌ها را بازاندیشی و تعریف کرد و به‌جای قیاس این رشته با رشته‌های دیگر به برنامه‌ریزی برای بهبود فعالیت‌ها و جنبه‌های خدماتی این رشته پرداخت

و دیدگاه‌ها را بازاندیشی و تعریف کرد و به‌جای قیاس این رشته با رشته‌های دیگر به برنامه‌ریزی برای بهبود فعالیت‌ها و جنبه‌های خدماتی این رشته پرداخت. این مقاله از نظر داوران حائز رتبه دوم مقالات همایش شد.

۳. جایگاه کتابداران و اطلاع‌رسانان در تبیین و توسعه سواد رسانه‌ای

هدف مقاله ارائه تعریفی از سواد رسانه‌ای و ضرورت توجه به آن توسط افراد مختلف جامعه است. بیشتر حجم مقاله به این موضوع اختصاص دارد و فقط در بخش انتهایی مقاله به جایگاه کتابداران و اطلاع‌رسانان در این زمینه اشاره شده است. با توجه به همین مسئله آنچه در این مقاله باید مورد توجه قرار می‌گرفت، ضرورت و توسعه سواد اطلاعاتی بود، نه جایگاه کتابداران و اطلاع‌رسانان در تبیین و توسعه سواد رسانه‌ای. در واقع «ضرورت و توسعه سواد اطلاعاتی و نقش کتابداران و اطلاع‌رسانان در این حوزه» عنوان مناسب‌تری برای این مقاله است.

۴. سؤالات اساسی در کتابداری و اطلاع‌رسانی

در این مقاله سؤالات اساسی کتابداری و اطلاع‌رسانی در چهار مقوله اصلی زیر طبقه‌بندی شده است. – بنیادهای فلسفی و نظری در کتابداری و اطلاع‌رسانی. سؤالاتی

**برگزاری اولین همایش کتابداری
و اطلاع‌رسانی پزشکی دانشگاه
علوم پزشکی شهید بهشتی
که با موضوع «مبانی حرفه
کتابداری» برگزار شد، تلاشی
برای آشنا کردن جامعه کتابداری با
وظایف و نقش‌های پیش‌روی این
حرفه بود**

۸. بررسی وبلاگ‌های کتابداری ایرانی و نقش آنها در اطلاع‌رسانی به جامعه کتابداری ایران
این مقاله ضمن معرفی وبلاگ و مروری بر تحقیقات انجام‌شده در این زمینه و کارکردهای مختلف آنها در دنیای کتابداری و کتابخانه‌ها به بررسی وبلاگ‌های کتابداری ایرانی و نقش آنها در اطلاع‌رسانی به جامعه کتابداری ایران پرداخته است. این مقاله از دیدگاه داوران حائز رتبه اول مقالات همایش شد.

۹. جایگاه کتابداران و اطلاع‌رسانان تجربی در کتابداری ایران
هدف مقاله تبیین جایگاه کتابداران تجربی در کتابداری و تجاری است که آنان به صورت حرفه‌ای کسب کرده‌اند. اما متأسفانه هیچ تعریف روشنی از اینکه به چه کسانی کتابدار تجربی می‌گویند؟ چه ویژگی‌هایی دارند؟ به چه صورت وارد این حرفه شدند؟ چگونه در این حرفه خدمات اطلاع‌رسانی ارائه می‌دهند؟ چه تجارب و چه جایگاهی در جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی دارند و سؤالاتی از این قبیل ارائه نشده است. در تعریف مفاهیم ارائه‌شده در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز سندی ارائه نشده است. در بخش سیر تاریخی کتابداری در ایران از گذشته تاکنون اطلاعات ارائه‌شده بسیار کلی است و سیر تاریخی به خوبی دنبال نشده است. پیشنهادهای ارائه‌شده در بخش پیشنهادها کمکی به این افراد یا دیگر دست‌اندرکاران حرفه کتابداری نمی‌کند.

۱۰. تحول در ذخیره و بازیابی اطلاعات: از برگه‌دان تا آپک‌های وب بنیاد آپک
این مقاله به تاریخچه شکل‌گیری و تکامل آپک‌های (فهرست‌های پیوسته همگانی) کتابخانه‌ای و از فهرست‌های کتابخانه‌ای تا آپک‌های رایانه‌ای پرداخته و ویژگی‌های نسل جدید آپک‌های وب بنیاد و آخرین تحولات مربوط به آنها را ذکر می‌کند. در ادامه به بررسی مزایا، مسائل و مشکلات فراروی آپک‌ها اشاره می‌شود.

۱۱. تبلیغات اینترنتی: گلوگاه توسعه پایدار
در این مقاله به طور کلی به تبلیغات اینترنتی به عنوان ضرورتی نوین برای کتابخانه‌ها و کتابداران اشاره شده است. در ابتدای مقاله تعریف، تاریخچه، مزایا و معایب و روش‌های تبلیغات اینترنتی مانند بنر، موتور

**در نهضت دسترسی آزاد به اطلاعات تلاش
می‌شود تا موانع موجود بر سر راه استفاده از
اطلاعات برداشته شود و محققان بتوانند بدون
هیچ محدودیتی به منابع علمی، به ویژه مجلات
و مقالات تخصصی حوزه موضوعی خود،
دسترسی پیدا کنند**

جست‌وجو، خرده‌سایت‌ها و پست الکترونیک معرفی می‌شود. در ادامه تبلیغات اینترنتی به عنوان ابزاری نوین برای کتابداران و نقطه عطفی برای توسعه پایدار معرفی شده است.

۱۲. نقش کتابخانه‌ها در نهضت تولید علم
در این مقاله پس از بیان تاریخچه‌ای از علم به بیان سطح علمی ایران در جهان براساس رتبه‌بندی آی. اس. آی. ۲۰۰۶ می‌پردازد. در این رتبه‌بندی جایگاه ایران از میان هشتاد کشور در رتبه چهارم قرار دارد. در پایان مقاله نیز شرایط لازم برای تولید علم در یک کشور بیان شده است.

اطلاعات بر رسالت کتابخانه‌ها در زمینه مجموعه‌سازی، سازمان‌دهی، اشاعه اطلاعات و مدیریت، تغییر در روش‌های انتخاب و ارزیابی منابع، تأمین دسترسی به اطلاعات در محیط الکترونیکی، تغییرات سازمانی به‌خصوص مسائل بهره‌وری و تأثیر آن بر اجزای سازمانی، به‌ویژه کارکنان، مطرح شده و چشم‌اندازهایی را که فناوری اطلاعات بر هر حوزه ایجاد کرده است، تحلیل می‌شود.

۱۵. نقش اطلاع‌رسانان در آستانه تحولی دیگر

هدف مقاله، پرداختن به نقاط عطف تحولات چند دهه پیش و نقش اطلاع‌رسانان در توسعه معیارهای جامعه اطلاعاتی در رویارویی با فرصت‌ها و تهدیدهاست. تحولات صورت گرفته در این مقاله از دو بُعد تئوری و عملی مطرح می‌شود. در بُعد تئوری به تحولات در تعاریف و مدل‌سازی‌ها پرداخته شده و در بُعد عملی، تغییر در سطوح خدمات عینی و کارکردهای این حوزه مدنظر قرار گرفته است.

مقالاتی که در ادامه معرفی می‌شوند مربوط به بخش دوم کتاب هستند.

۱۶. رویارویی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی با فناوری‌های اطلاعات در کشورهای جهان سوم

این مقاله بر آن است ضمن شناساندن مشکلات حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشورهای جهان سوم در رویارویی با فناوری اطلاعاتی و ارتباطی، راهکارهایی برای بهره‌وری بهتر حرفه کتابداری از این فناوری ارائه کند. در این مقاله درباره موضوعاتی چون فناوری

هدف مقاله، پرداختن به نقاط عطف تحولات چند دهه پیش و نقش اطلاع‌رسانان در توسعه معیارهای جامعه اطلاعاتی در رویارویی با فرصت‌ها و تهدیدهاست

۱۳. ضرورت فراگیری سواد اطلاعاتی در عصر اطلاعات

در این مقاله روش‌های آموزشی که باید موردتوجه قرار گیرند تا آموخته‌ها مفید واقع شوند و فراگیر بتواند به مهارت‌های سواد اطلاعاتی دسترسی پیدا کند و نقش مهم کتابداران در زمینه آموزش کاربران موردتوجه قرار گرفته است. مؤلف در این مقاله به تعریف سواد اطلاعاتی، آموزش سواد اطلاعاتی، هفت اصل سواد اطلاعاتی، استانداردهای سواد اطلاعاتی، ضرورت و اهمیت استفاده از کتابخانه، روش‌های مختلف کاربران و نقش کتابداران و اطلاع‌رسانان کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی در آموزش سواد اطلاعاتی می‌پردازد.

۱۴. چالش‌ها و ضرورت‌های فراروی کتابخانه‌ها در عصر فناوری اطلاعات

در این مقاله ضمن تعریف فناوری اطلاعات و کاربردهای مختلف آن و نیز روند تاریخی ورود آن به کتابخانه، چالش‌هایی نظیر تأثیر فناوری

۲۰. فن، هنر و علم کتابداری و اطلاع‌رسانی

طبق آنچه مؤلف در چکیده اشاره می‌کند، در این مقاله، تحولات تکنولوژیک کتابخانه به‌طور تاریخی از ابتدای پیدایش کتابخانه‌ها تا کتابخانه‌های امروزی و تأثیر فناوری‌های جدید بر ارزیابی و گزینش کیفی منابع و سازمان‌دهی خلاقانه اطلاعات، طراحی نظام‌های اطلاعاتی، مشاوره اطلاعاتی و پژوهش و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی و مدیریت دانش بررسی می‌شود. آنچه در این مقاله مورد بحث قرار گرفته است، تغییر و تحول کتابداری و تأثیر فناوری اطلاعات بر خدمات کتابخانه‌هاست و اینکه برای همگام‌شدن کتابداران با این تغییرات باید آموزش‌های لازم را به کتابداران داد تا بتوانند نقش فعالی داشته باشند. عنوان مقاله خواننده را به این می‌رساند که مقاله در صدد است تا مشخص کند کتابداری علم است یا فن یا هنر؟ یا اینکه فنون کتابداری، هنر کتابداری یا علم کتابداری هر کدام چه نقشی را ایفا می‌کنند. در صورتی که این مقاله هیچ تعریف و اطلاعاتی در این زمینه ارائه نمی‌دهد.

از مطالعه اجمالی مقالات می‌توان به این نتیجه رسید که مقالات کتاب، حوزه‌های مختلف حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی را دربرمی‌گیرند

برخی از مقالات معرفی شده مشمول گذشت زمان شده‌اند و اطلاعات ارائه‌شده در آنها روزآمدی خود را از دست داده‌اند

۲۱. بررسی تکنولوژی اطلاعات در تدوین سرفصل‌های کتابداری

در این مقاله سعی شده است با بررسی نقش سنتی کتابداری و مقایسه آن با نقش جدید کتابداران در عصر تکنولوژی اطلاعات، به بررسی میزان دگرگونی‌های موجود در سرفصل‌های دروس کتابداری ایران در دهه گذشته پرداخته شود. سرفصل‌هایی که در این مقاله بدان‌ها اشاره شده، سرفصل‌های مقطع کارشناسی در خصوص دروس مرتبط با فناوری اطلاعات و بازنگرایی‌های صورت‌گرفته در آنها در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان است. همچنین جدولی از سرفصل‌های جایگزین دانشگاه فردوسی مشهد نیز ارائه شده است. در ادامه نیز گرایش‌های موجود در دوره کارشناسی‌ارشد کتابداری (کتابخانه‌های دانشگاهی، آموزشگاهی، عمومی و گرایش اطلاع‌رسانی) و سرفصل‌های مصوب در زمینه تکنولوژی اطلاعات در این گرایش‌ها معرفی شده‌اند.

۲۲. بررسی عملکرد سیستم هشداردهنده جلوگیری از سرقت به‌منظور استفاده از آن در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
این مقاله به بحث درباره انواع سیستم‌های امنیتی جلوگیری از سرقت در کتابخانه‌ها می‌پردازد و در نهایت سیستم امنیتی بکارگرفته‌شده در کتابخانه ملی ایران را معرفی می‌کند. سیستم‌های معرفی شده در این مقاله عبارتند از: سیستم آر. اف.^۵ (فرکانس‌های رادیویی)، سیستم

اطلاعات؛ تأثیر فناوری اطلاعات در آموزش و پرورش؛ تأثیر آن در حوزه فرهنگ، اقتصاد و رشد سیاسی؛ فناوری اطلاعات و کارکردهای آن در کشورهای جهان سوم؛ تأثیر آن بر حرفه کتابداری و کارکردهای کتابخانه‌ها؛ جایگاه کتابداران در عصر اطلاعات و سرانجام روبرویی این حرفه با فناوری اطلاعات در کشورهای جهان سوم بحث شده است.

۱۷. کتابداری از دیروز تا امروز

این مقاله مروری دارد بر تاریخ، تعاریف حرفه کتابداری و کتابخانه و دیدگاه‌هایی که در گذشته نسبت به این حرفه وجود داشت و انتظاری که امروز از این رشته می‌رود. با وجود اینکه عنوان مقاله بیانگر سیر تاریخی کتابداری است و در متن نیز بخشی از مباحث به موضوع تاریخچه اختصاص دارد، ولی اطلاعات چندانی از تاریخچه حرفه ارائه نشده است و بیشتر مطالب به تعاریف و وظایف کتابداری اختصاص دارد. از طرف دیگر در تعاریف ارائه‌شده، تعریف کتابداری در گذشته و امروز به روشنی مشخص نشده است. «مروری بر تعاریف و ویژگی‌های حرفه کتابداری» شاید عنوان مناسب‌تری برای این مقاله باشد.

۱۸. بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس رضایت شغلی کتابداران دانشگاه اصفهان و دانشکده علوم پزشکی اصفهان

براساس نظریه انگیزشی مازلو

با استفاده از روش پرسشنامه و با انتخاب پنجاه نفر از کتابداران دانشگاه اصفهان و دانشکده علوم پزشکی اصفهان به‌عنوان نمونه پژوهش، به تحقیق درباره عوامل مؤثر بر میزان احساس رضایت شغلی کتابداران این دو مرکز دانشگاهی براساس نظریه انگیزشی مازلو پرداخته شده است. براساس نتایج بدست‌آمده، فراوانی امتیازات تعلق‌گرفته به نیازهای پنج‌گانه به این شکل است: نیازهای فیزیولوژیک (مانند تناسب حقوق با کار، رضایت از شرایط فیزیکی محیط کار، امکانات رفاهی و...) ۴۰/۱ درصد؛ امنیت شغلی ۶۳/۵۵ درصد؛ همبستگی اجتماعی ۷۱/۰۵ درصد؛ ستایش و احترام ۵۷/۹۳ درصد و خودشکوفایی ۶۶/۴۵ درصد.

۱۹. کاربردهای مدیریت دانش و ابزارهای آن در بخش مرجع کتابخانه

این مقاله ابتدا به‌اختصار تعریف داده، اطلاعات و دانش و معرفت را ارائه می‌کند. سپس در خصوص مدیریت دانش در بخش مرجع کتابخانه به بحث می‌پردازد و ابزارهای جدیدی را که امروزه به کمک مدیریت دانش آمده‌اند، معرفی می‌کند. یکی از این ابزارها ویکی‌ها هستند. در این مقاله توضیحاتی درباره ویکی‌ها، تاریخچه و نحوه کار با آنها ارائه شده و سرانجام به این موضوع پرداخته شده است که چگونه ویکی‌ها می‌توانند مدیریت دانش را در خدمات مرجع کتابخانه‌ها حمایت کنند. طبق تعریف ارائه‌شده ویکی‌ها سایت‌هایی هستند که کاربران به‌صورت مشارکتی با آن سروکار دارند. هر کاربر با استفاده از مرورگر وب، یک صفحه جداگانه ایجاد می‌کند و اطلاعات آن را نیز می‌تواند تغییر داده یا حذف کند.

ای. ام^۶ و سیستم آرفید^۷ (سیستم شناسایی با استفاده از فرکانس رایویی). سیستم استفاده‌شده در کتابخانه ملی، سیستم آشکارسازی خودکار کتابخانه در واقع همان سیستم ای. ام است. عنوان مقاله بیانگر این موضوع است که عملکرد سیستم‌های امنیتی جلوگیری از سرقت مورد بررسی قرار گرفته تا سیستمی را که می‌تواند مورد استفاده کتابخانه ملی قرار گیرد، انتخاب و به کار گرفته شود. اما همان‌طور که نویسنده نیز در بخش بیان مسئله بدان اشاره داشته، هدف مقاله معرفی انواع سیستم‌ها و همچنین سیستم مورد استفاده در کتابخانه ملی است. عنوان «سیستم‌های هشداردهنده جلوگیری از سرقت کتابخانه‌ها و سیستم بکاررفته در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران» برای این مقاله مناسب‌تر بود.

پس از بررسی پایان‌نامه‌ها به این نتیجه رسیدیم که عواملی که باعث رضایت شغلی کتابداران می‌شود، به ترتیب عبارتند از: رابطه دوستانه با همکاران و کارمندان؛ سرپرستی و مدیریت؛ شرایط فیزیکی و تجهیزات؛ امکانات رفاهی محیط کار؛ وجهه و اعتبار اجتماعی حرفه کتابداری؛ تعهد سازمانی؛ ماهیت شغلی و سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مدیریت کتابخانه. همچنین عواملی که باعث عدم رضایت شغلی می‌شود، عبارتند از: پایین بودن حقوق و مزایا؛ عدم امنیت و آینده شغلی؛ عدم ارتقای علمی؛ عدم برگزاری دوره‌های علمی ضمن خدمت. با توجه به اینکه بررسی‌های صورت گرفته بر روی پایان‌نامه‌ها بوده، عنوان مقاله به این شکل صحیح‌تر است: «بررسی پایان‌نامه‌های مربوط به رضایت و عدم رضایت شغلی کتابداران».

۲۳. کتابداری علم است یا فن (در جست‌وجوی هویت واقعی)
هدف مقاله، شناخت و بررسی ملاک‌های موجود در خصوص علم یا فن بودن یک رشته و بررسی تطبیقی این معیارها با ویژگی‌های رشته

۲۶. تغییر امواج نشر و تأثیر آن بر ارکان اصلی کتابداری: مجموعه‌سازی، سازمان‌دهی و اشاعه اطلاعات
هدف مقاله بررسی تغییرات نشر طی سی سال گذشته و تأثیر آن بر ارکان اصلی کتابداری است. در این مقاله سعی شده است ضمن بیان تغییرات ایجادشده در حوزه نشر و کتابداری، نگرش‌ها، سیاست‌ها و راهبردهای اساسی برای کتابداران در مواجهه با این تغییرات تبیین شود.

**کتاب فاقد پیش‌گفتار و مقدمه است.
متأسفانه ناشر و مسئولان برگزارکننده
همایش هیچ‌گونه اطلاعاتی از اهداف
برگزاری همایش، محورهای همایش و
ملاک‌ها و معیارهای انتخاب مقالات به
خواننده ارائه نداده‌اند**

۲۷. ارزیابی خدمات کتابخانه‌ای

در این مقاله، خدمات کتابخانه در دو دسته کلی خدمات عمومی و فنی تقسیم شده و نحوه ارزیابی این خدمات با استفاده از روش‌های کمی و کیفی مورد مطالعه قرار گرفته است.

از مطالعه اجمالی مقالات می‌توان به این نتیجه رسید که مقالات کتاب، حوزه‌های مختلف حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی را در برمی‌گیرند. این امر به موضوع همایش، یعنی «مبانی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی» برمی‌گردد. با این حال، موضوع فناوری اطلاعات و تحولات ایجادشده در کتابداری و اطلاع‌رسانی و تأثیر آن بر عملکرد کتابخانه‌ها بیشتر از سایر موضوعات در این مجموعه به چشم می‌خورد.
به چند نکته که از بُعد انتقادی درباره این مجموعه قابل ذکر است، در ذیل اشاره می‌شود.

کتابداری و اطلاع‌رسانی و آشناساختن کتابداران با جنبه‌های نظری و کاربردی این رشته و حرکت آنها به سوی هدف و فلسفه اصلی این رشته است. نویسنده نتیجه می‌گیرد با توجه به تعاریف ارائه‌شده و نبود ساختار نظری و فلسفی برای این رشته می‌توان کتابداری را فن دانست و در واقع از نظر تاریخی، کتابداران کارکردهای خود را بیشتر در قلمرو حرفه‌ای و شغلی دیده‌اند تا چارچوب نظری.

۲۴. نقدی بر فعالیت‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و شاخه‌ها از سال ۱۳۷۹ - ۱۳۸۵

در این مقاله فلسفه شکل‌گیری انجمن‌های علمی و ضرورت ایجاد آنها، تاریخچه انجمن‌های کتابداری در جهان و ایران، کمیته‌های انجمن کتابداری ایران، شرایط عضویت در انجمن، انجمن‌های شاخه استانی (خراسان، اصفهان، خوزستان، فارس، قم و لرستان) و مشکلات توسعه انجمن‌ها در کشورهای در حال رشد مورد مطالعه قرار گرفته است.

۱. بزرگ‌ترین انتقادی که بر این مجموعه وارد است، اینکه کتاب فاقد پیش‌گفتار و مقدمه است. متأسفانه ناشر و مسئولان برگزارکننده همایش هیچ‌گونه اطلاعاتی از اهداف برگزاری همایش، محورهای همایش و ملاک‌ها و معیارهای انتخاب مقالات به خواننده ارائه نداده‌اند. با توجه به ضعف اشاره‌شده، نمی‌توان مشخص کرد که مقالات انتخاب‌شده تا چه حد اهداف مورد نظر همایش را پوشش داده‌اند؟ با جست‌وجویی که در پایگاه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی؛ دانشکده پیراپزشکی^۸ و وبلاگ‌های کتابداری^۹ به عمل آمد، جز عنوان همایش، زمان همایش، حال و هوای روزهای برگزاری همایش و سه عنوان مقاله برتر که در معرفی مقالات بدان‌ها اشاره شد، اطلاعات دیگری از این همایش به دست نیامد. در این جست‌وجو مشخص شد تاکنون سه همایش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی برگزار شده است که محورهای

۲۵. بررسی مقالات مربوط به رضایت یا عدم رضایت شغلی کتابداران

آنچه در این مقاله بررسی شده است ده عنوان پایان‌نامه مرتبط با موضوع رضایت شغلی مربوط به سال‌های ۱۳۷۳ - ۱۳۸۳ است. مؤلف

هدف مقاله، شناخت و بررسی ملاک‌های موجود در خصوص علم یا فن بودن یک رشته و بررسی تطبیقی این معیارها با ویژگی‌های رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و آشناساختن کتابداران با جنبه‌های نظری و کاربردی این رشته و حرکت آنها به سوی هدف و فلسفه اصلی این رشته است

۸. برخی دیگر از نکات دیگر در حین معرفی مقالات بدان‌ها اشاره شده است. البته این موارد از ارزش کتاب و همّت دست‌انداران برگزاری همایش و جمع‌آوری مقالات نمی‌کاهد. تلاش‌هایی از این قبیل که به تبیین جایگاه این حرفه و شناساندن آن به جامعه کمک می‌کند، شایسته تقدیر است. هنوز هم با وجود تحولات و تلاش‌های صورت‌گرفته در این حوزه، کتابداری در انزوای به‌سر می‌برد. به‌قول آقای دکتر آذرنگ، کتابداری برای رویارویی با تحولات نیازمند تعریف و بازتعریف است.

پی‌نوشت‌ها:

1. rezaei.tahereh@gmail.com
2. IT Master Plan
3. OPAC
4. ISI.2006
5. RF
6. Electro Magnetic (EM)
7. RFID
8. <http://www.sbmu.ac.ir/SiteDirectory/Paramedical/Pages/Congress.aspx>
9. <http://www.lisiran.blogfa.com/8509.aspx>
<http://www.lisiran.blogfa.com/post-2204.aspx>

مآخذ:

۱. آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۸۲). «چشم‌انداز فردا و بازنگری در وظایف ما: سخنرانی عبدالحسین آذرنگ در دومین همایش انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، ۲۸ بهمن ۱۳۸۱»، نگاه نو، دوره جدید، ش ۱۲ (اردیبهشت).

اصلی دومین همایش «نقش فناوری...های اطلاعاتی و ارتباطی در مجموعه...سازی، سازمان‌دهی و تأمین منابع کتابخانه...ها و مراکز اطلاع‌رسانی پزشکی؛ مدیریت دانش در کتابخانه...ها و مراکز اطلاع...رسانی پزشکی؛ استفاده از آموزش راه دور در رشته کتابداری و اطلاع...رسانی پزشکی» و محور همایش دیگر، «آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی (پزشکی و غیرپزشکی)» بوده است.

۲. چاپ مجموعه مقالات پس از گذشت سه سال از برگزاری همایش، انتقاد دیگری است که بر مسئولان برگزاری همایش وارد می‌شود. کتابداری رشته‌ای پویاست و هر روز با موضوعات جدیدی روبه‌رو می‌شود. ضرورت روبه‌رو شدن با این تحولات، شناخت مباحث جدید از طریق مطالعه و تحقیق است. برخی از مقالات معرفی‌شده مشمول گذشت زمان شده‌اند و اطلاعات ارائه‌شده در آنها روزآمدی خود را از دست داده‌اند. وجود چنین مسئله‌ای را می‌توان در بخش نتایج بدست‌آمده از تحقیق، گزارش‌های ارائه‌شده یا در آمارها مشاهده کرد. برای نمونه می‌توان به مقالات شماره ۱۲، ۱۸، ۲۴ و ۲۵ اشاره کرد.

۳. در طول برخی از مقالات، استدلال قوی و نوآورانه‌ای وجود ندارد، مانند مقاله شماره ۹.

۴. برخی از مقالات فاقد انسجام لازم هستند و مباحث از گسیختگی رنج می‌برند، مانند مقاله شماره ۳ و ۱۷.

۵. نحوه ارائه مشخصات کتاب‌شناختی منابع در پایان مقالات یکدست و در برخی موارد کامل نیست.

۶. کلیدواژه‌های ارائه‌شده در مقاله به‌صورت سلیقه‌ای انتخاب شدند و از استاندارد پیروی نمی‌کنند. برای مثال انتخاب کلیدواژه‌هایی مانند مسائل و محورهای اصلی، سؤالات عامیانه برای مقاله شماره ۴؛ کلیدواژه حرفه کتابخانه و اخلاق حرفه‌ای (در صورتی که در این مقاله موضوع اخلاق حرفه‌ای مطرح نشده است) برای مقاله شماره ۱۷.

۷. اغلاط تایپی فراوانی در متن وجود دارد که نشان‌دهنده تعجیل در تهیه و آماده‌سازی متن است.